

Dorinių vertybių raiška 5–7 metų vaikų elgesyje

Placida Jasiūnaitė

Religijos studijų ir edukologijos magistrė,
UAB „Vaikystės sodas“ auklėtoja
Liubarto g. 17, LT-08118 Vilnius
El. paštas: jasiunaiteplacida@yahoo.com

Straipsnyje iškeliama dorinių vertybių ugdymo problema ikimokykliniame amžiuje. Remiantis empirinio tyrimo duomenimis, siekiama atskleisti 5–7 metų vaikų dorinių vertybių raiškos pradmenis elgesio aspektu. Taikant elgesio raiškos dažnumo ir savanoriškumo kriterijus, atskleidžiami šio amžiaus vaikams būdingi elgesio ypatumai. Taip pat išryškunami kai kurie tiriamųjų elgesio raiškos skirtumai, priklausantys nuo jų lyties ir gyvenamosios vietos.

Pagrindiniai žodžiai: ikimokyklinis amžius, dorinės vertybės, dorinio elgesio dažnumas ir savanoriškumas.

Įvadas

Vertybių pasaulis yra itin reikšminga visuomenės dvasinio gyvenimo sritis, išreiškianti žmonių aukščiausių siekiamybių ir tikėjimų akiratį. Įvardijamos kaip viena iš svarbiausių kultūros sričių, vertybės slypi kiekvienos kultūros ir civilizacijos pamatuose (Kuzmickas, 2013). Tačiau šiandienos globalizacija daro nevienodą poveikį asmens vertybinėms nuostatomis, asmens vertybiniam santykiams su pasauliu. Ji, viena vertus, sustiprina pasaulio, kaip visumos, suvokimą, antra vertus, silpnina kultūros saitus su nuolatine vietoje ir kelia grėsmes jos kultūrai (Aramavičiūtė, 2009). Tad šiandienos pasauliniame-visuotiniame kontekste vyraujant materializmui, sekuliarizmui ir individualizmui, ypač aktualus tampa asmeninės – dorinės kultūros ugdymas visuomenėje. Lietuva, kaip ir kiekviena kita valstybė, kurdama savo dabartį ir ateitį, turi rūpintis šios kultūros saugojimu

ir puoselėjimu, nes kiekvienos demokratinės valstybės ateities perspektyvas daugiausia nulemia asmens ir visuomenės – dorinės vertybės. Tai įpareigoja švietimo institucijas skirti daugiau dėmesio šioms vertybėms ugdyti. Dar 1992 metų Lietuvos švietimo koncepcijoje pažymėta, kad būtina visuomenės mentaliteto kaita grįstina ne vien demokratijos pamatinių vertybių įsisąmoninimu, nauju politiniu ir ekonominiu sąstingumu, bet ir dorinės kultūros branda. Padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes (iš jų ir dorines) ir jomis grįsti savo gyvenimą yra vienas iš svarbiausių ugdymo tikslų.

Vaikystė – asmens dorinės brandos pradžia, susisiejanti su vaiko socioemocine raida. Neatsitiktinai užsienio šalių ugdymo programose pabrėžiamas būtinumas ugdyti dorines vertybes šiame amžiuje. Tai itin atsispindi Tarptautinio bakalauro pirmų metų programoje (IB PYP, 2014): joje, iškeliant vaiko kaip aktyvaus daly-

vio ugdymo(si) idėją, akcentuojamos pagarbos, jautrumo, teisingumo vertybės; „Reggio Emilia“ (2014) – drąsaus kūrėjo idėja, neatsiejama nuo atsakingumo ir pagarbos; „Kimochois“ (*Jausmų gidas*, 2014), skatinant išsiugdyti gerą charakterį, pabrėžiama atsakingumo, jautrumo, pagarbos ugdymo vertė. Lietuvos bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2003) iškeliami asmeninių vertybinių nuostatų formavimosi svarba, taip pat nurodomos tam tikros dorinės vertybės (jautrumas, pagarba ir kt.). Kitose valstybinėse („Ikimokyklinio ugdymo gairės“, 1991; „Po tėviškės dangum“, 1995; „Vėrinėlis“, 1995) ir nevalstybinėse ikimokyklinio ugdymo programose („Auginu gyvybės medį“, 1998; „Eksperimentinė vaikų dorinio ugdymo etnomuzika programa“, 2000; „Vaikų sveikatos ir sveikos gyvenamosios įgūdžių ugdymo programa“, 2008 ir kt.) taip pat minimos dorinės vertybės.

Lietuvos pedagoginę literatūrą, analizuojančią ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą, galima suskirstyti pagal ryšį su ikimokykliniu (2–5 m.), priešmokykliniu (5–7 m.) ir bendru vaikystės (2–7 m.) amžiumi. Pasirodo, kad ikimokyklinio amžiaus tyrėjai dažniau analizuoja temas, susijusias su kalbiniu, meniniu, pažintiniu, kūrybiniu, kūrybiniu ir socialiniu (Gaučaitė, 2004; Lamanauskas ir Palionienė, 2008; Bražienė, 2009; Stankevičienė, 2001; Bražienė ir Songailienė, 2011), su ikimokyklinukų auklėtojų rengimu (Jurašaitė, 2004; Monkevičienė, 2008) nei su doriniu ugdymu (Žigaitė, 2012). Nors tarp priešmokyklinio amžiaus vaikų tyrimų, siejamų su kalbiniu (Mazolevskienė, 2006), meniniu (Kazragytė, 2000; Šečkovienė, 2001) ugdymu, auklėtojų rengimu (Gražienė, 2002;

Sakalauskiene, 2005), dorinio ugdymo tyrimų erdvė, apimanti dorinių žinių ir dorinio elgesio ryšių (Mondeikienė, 1987), dorinio ugdymo ir etnomuzikos (Jonilienė, 2007), dorinio elgesio ir saviraiškos įtakos (Šmitienė, 1999) klausimus, šiek tiek išsiplėčia, bet dorinių vertybių atrankos, turinio, raiškos ir ugdymo klausimai lieka nepakankamai atskleisti. Tyrėjai, susiejantys savo tyrimus su amžiumi, apimančiu 2–7 m. laikotarpį, taip pat labiau gilinosi į temas, susijusias su etnomeniniu (Abramavičienė, 1996), meniniu (Katinienė, 1994; Matlašaitienė, 1992), kalbiniu (Bortkevičienė, 2002), kūrybiniu ugdymu (Brėdikytė, 2000), socializacija (Juodaitytė, 2002; Vilkelienė, 2000), mokykline sambranda (Glebuviene, 2002) ir pan. nei su doriniu ugdymu.

Vadinasi, ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje dorinis ugdymas yra mažai teoriškai ir praktiškai nagrinėjamas. Užsienio autoriai linkę pabrėžti atitinkamų dorinių vertybių turinio apibrėžties aktualumą (Bryant ir Schiller, 2004; Dunn ir Layard, 2009), dorinio įsisąmoninimo svarbą (Surova, 2008) ir dorinį įsisavinimą naudojantis meno terapija (Lebedeva, 2000) tyrimų svarbą ir kt., bet konkrečių tyrimų taip pat stokoja. Iš čia gali būti kildinami **problemniai klausimai**: kokie dorinių vertybių raiškos pradmenys galimi ikimokykliniame amžiuje, kaip jie pasireiškia vaiko elgesiu ir emociniais išgyvenimais, ar šių vaikų elgesys ir emociniai išgyvenimai priklauso nuo lyties ir gyvenamosios vietos.

Tyrimo objektas – 5–7 metų vaikų dorinių vertybių raiška elgesio ir emocijų išgyvenimų lygmeniu.

Tyrimo tikslas – atskleisti 5–7 metų vaikų elgesio ir emocijų išgyvenimų raiškos ypatumus.

Šiame straipsnyje siekiama: 1) pateikti 5–7 metų vaikų dorinių vertybių raiškos teorinį ir empirinį modelį kaip jų empirinio tyrimo pagrindą; 2) apibūdinti šio amžiaus vaikų dorinių vertybių raiškos pradmenis elgesio dažnumo ir savanoriškumo aspektu; 3) palyginti ištirtų vaikų elgesį pagal lytį ir gyvenamąją vietą.

Tyrimo metodai:

I. *Auklėtojams skirtas 5–7 metų vaikų dorinio elgesio aprašas*, kurio paskirtis – atskleisti ryškiausius elgesio požymius, atspindinčius šio amžiaus vaikų dorinių vertybių raiškos pobūdį. Į aprašą buvo įtrauktos penkios dorinės vertybės: atsakingumas, draugiškumas, jautrumas, pagarba, teisingumas, kaip galinčios išreikšti dorinio ugdymo turinį priešmokykliniame amžiuje. Kiekvienai vertybei apibūdinti išskirta po dvi apraiškas, o kiekvienai apraiškai – po du empirinius požymius. Tokiu atveju kiekvienos vertybės turinys buvo išreikštas keturiais skirtingais empiriniais požymiais. Tirtų vaikų elgesys vertintas dažnumo ir savanoriškumo kriterijais, leidžiančiais įvertinti empirinių požymių raiškos pobūdį. Remiantis *dažnumo kriterijumi* konkretaus elgesio empirinis požymis vertintas kaip dažnai auklėtojų pastebimas, retkarčiais, labai retai ar kaip dar nepasireiškiantis (auklėtojų nėra pastebėtas); remiantis *savanoriškumo kriterijumi* – kaip pasireiškiantis savo noru (savo iniciatyva) ar kitų prašymu, prižiūrint ar taip dar nepasireiškia (auklėtojų nėra pastebėtas). Pirmuoju kriterijumi norėta išsiaiškinti, kiek šio amžiaus vaiko elgesys gali pasižymėti tam tikru stabilumu (pastovumu), antruoju kriterijumi – kiek jis gali būti nepriklausomas nuo kitų, laisvai atliekamas, nes, pagal I. Kantą, laisvė yra

moralės esmė (rem. Tijūneliene, 2009), o pagal Eisenbergą (rem. Bee ir Boyd, 2010) – savanoriškumas susijęs su sąmoningumu.

II. *Statistiniai metodai*: absoliučių ir procentinių dažnių, vidurkių skaičiavimas, chi kvadratu kriterijų bei Spearmano koreliacijos koeficiento nustatymas. Tyrimo duomenims apdoroti taikyta SPSS programinės įrangos 15.0 versija. Įvertinti teiginių tarpusavio ryšiai, siekiant kuo didesnio vidinio suderinamumo.

Tiriamųjų imtis ir tyrimo organizavimas

Siekta tirti 5–7 metų vaikų, lankančių valstybines ir nevalstybines (privačias ir alternatyvias) ikimokyklinio ugdymo įstaigas, dorinių vertybių raiškos ypatumus. Šios ikimokyklinės ugdymo įstaigos tyrimui atrinktos panaudojant atsitiktinę netikimybinę atranką. Informacija buvo gauta apie 572 vaikus iš šių ugdymo įstaigų: 1) iš 19 valstybinių ikimokyklinio ugdymo įstaigų (455 sk., 79,5 proc.): Vilniaus miesto („Atžalėlių“, „Geniukų kalvės“, „Gėlyno“, „Giliuko“, „Kaštono“, „Lakštingalos“, „Naminuko“, „Pasagėlės“, „Spindulėlio“); Ukmergės rajono („Buratino“, „Eglutės“, „Nykštuko“, „Ryto“, „Saulutės“, „Šilelio“, „Varpelio“, „Žiogelio“); Širvintų rajono („Buratino“, „Saulutės“); 2) 9 nevalstybinių: iš 5 alternatyvių ikimokyklinio ugdymo įstaigų (102 sk., 17,9 proc.): Vilniaus miesto („Amerikos mokyklos“, „Prancūzijos mokyklos“, „Meridiano mokyklos“, „M. Montessori“, „Vaikystės sodas“); iš 4 privačių ikimokyklinio ugdymo įstaigų (15 sk., 2,6 proc.): Vilniaus miesto („Geniuko“, „Duku ir bičiulių“, „Smaragdo miesto“, „Vaikystės tako“).

1 lentelė. Tirtų 5–7 metų vaikų demografiniai duomenys (sk., proc.)

Demografiniai ypatumai		Tiriamieji	
		Sk.	Proc.
Lytis	<i>Berniukas</i>	275	50,4
	<i>Mergaitė</i>	271	49,6
Gyvenamoji vieta	<i>Miestas</i>	312	54,5
	<i>Rajonas</i>	260	45,5
Įstaigos tipas	<i>Valstybinė</i>	455	79,5
	<i>Nevalstybinė</i>	117	20,5

Tyrimai buvo atlikti 18 Vilniaus miesto, aštuoniose Ukmergės ir dvejose Širvintų rajono ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Pirmiausia dėl galimybės atlikti mokslinį tyrimą buvo teirautasi ikimokyklinio ugdymo įstaigos direktoriaus ir jo pavaduotojo, kurie buvo supažindinti su tyrimo instrumentu. Paskui mokslinio tyrimo autorė jų buvo nukreipiama pas grupių auklėtojus. Jiems skirti 5–7 metų vaikų elgesio aprašai buvo išdalyti tiesiogiai. Auklėtojų buvo prašoma per vieną savaitę atsakyti į klausimus. Užduotis atliko 68 auklėtojai (Vilniaus miesto – 38, Ukmergės rajono – 24, Širvintų rajono – 6). Taigi su auklėtojų pagalba buvo ištirti 5–7 metų amžiaus 572 vaikai (1 lentelė).

Iš pateiktų duomenų matyti, kad pagal lytį tirtų vaikų pasiskirstymas buvo tolygus (tirta 50,4 proc. berniukų ir 49,6 proc. mergaičių). Visų tirtų vaikų imties daugiau buvo Vilniaus miesto auklėtinių (54,5 proc.), nei Širvintų ir Ukmergės miestų (45,5 proc.). Matyti, kad daugiausia gauta informacijos apie 5–7 metų vaikų, lankančių valstybinę ikimokyklinio ugdymo įstaigą (79,5 proc.), mažiau – nevalstybinę – alternatyvią (17,9 proc.), mažiausia – apie nevalstybinę privačią (2,6 proc.), elgesį. Palyginti su valstybinėmis, 5–7 metų vaikų, drauge lankančių alternatyvias ir

privačias ikimokyklinio ugdymo įstaigas, – 20,5 proc. vaikų.

Teorinis ir empirinis 5–7 metų vaikų dorinių vertybių raiškos modelis

Siekiant sudaryti teorinį ir empirinį 5–7 metų vaikų dorinių vertybių raiškos modelį, pirmiausia buvo gilinamasi į Lietuvos ikimokyklinio ugdymo valstybines ir nevalstybines programas (jų pastaruoju metu gausėja), taip pat į užsienio šalių programas. Kartu buvo analizuojami ikimokyklinio ugdymo ankstesnių (Frobelio, 1901; Montessori, 1912; Steinerio, 2000) ir šiuolaikinių autorių (Monkevičienės, 1995; Jonilienės, 2007; Surovos, 2008; Lebedevos, 2000; Bryant ir Schiller, 2004; Dahlberg ir Moss, 2005; Dunn ir Layard, 2009) darbai, turintys ryšį su dorinių vertybių ugdymu. Remiantis filosofais ir teologais (Wojtyła, 1994; KB katekizmu, 1996; Milts, 2001; Halder, 2002; Bryant, Schiller, 2004; Žemaičiu, 2005), buvo bandyta apibrėžti išskirtų dorinių vertybių sampratą. Domėtasi ir edukologų (Aramavičiūtės, 2005; Martišauskienės, 2004; Bakutytės, 2001; Butvilo, 2008; Dzenuškaitės, 1984; Jovaišos, 2007; Zokienės ir Žygaitienės, 2010; Žigaitės, 2012) tyrimais, atliktais su skir-

tingo amžiaus tiriamaisiais, pateikiančiais atitinkamus dorinių vertybių raiškos modelius.

Į 5–7 metų vaikų dorinių vertybių raiškos teorinį ir empirinį modelį įtrauktos šios dorinės vertybės: *atsakomybė* (jos apraiškos – pareigingumas ir rūpestingumas); *draugiškumas* – (atvirumas ir nuoširdumas); *jautrumas* – (paslaugumas ir užuojauta); *pagarba* – (dėmesingumas ir mandagumas); *teisingumas* – (sąžiningumas ir tiesumas). Kiekviena apraiška išreikšta dviem empiriniais požymiais, kaip galinčiais pasireikšti šio amžiaus vaikų el-

gesyje. Siekiant patikslinti, kurie požymiai daugiausia išreiškia išskirtų dorinių vertybių turinį, remiantis auklėtojų pateiktais elgesio vertinimais, buvo atlikta faktorinė analizė (2 lentelė).

Remiantis faktorinės analizės duomenimis, dorinių vertybių raiškos empirinis modelis buvo pakoreguotas, atsisakant iš anksto numatytų penkių empirinių požymių kaip mažiausiai reikšmingų, tiriant rūpestingumą (pastebimą dedant pastangas padėti silpnesniems), atvirumą (sutarant su kitais), paslaugumą (patarnaujant kitiems), užuojautą (kitą pradžiuginant),

2 lentelė. Teorinis ir empirinis 5–7 metų vaikų dorinių vertybių raiškos modelis

Dorinės vertybės	Dorinių vertybių raiška	Dorinių vertybių empiriniai požymiai	Faktoriai		
			I	II	III
Atsakomybė	<i>Pareigingumas</i>	Susitvarko žaidimo aplinką	0,679	0,171	0,358
		Saugo šios aplinkos daiktus (nelaužo ar kt.)	0,131	0,532	0,514
	<i>Rūpestingumas</i>	Prižiūri augalus ar / ir gyvūnus	0,238	0,009	0,790
Draugiškumas	<i>Atvirumas</i>	Dalijasi (daiktais, žaislais, piešiniais ar kt.)	0,297	0,593	0,139
	<i>Nuoširdumas</i>	Pasakoja apie save (kuo domisi, ką mėgsta)	0,683	0,173	-0,023
		Dovanoja (savo darytus darbelius ar radinius)	0,648	0,112	0,111
Jautrumas	<i>Paslaugumas</i>	Stengiasi apsaugoti kitus (pranešti apie pavojų)	0,705	0,146	0,221
	<i>Užuojauta</i>	Gaili, kai kitam nesiseka (guodžia, ramina)	0,675	0,198	0,249
Pagarba	<i>Dėmesingumas</i>	Pastebi kito nuotaikas (baimę, džiaugsmą)	0,553	0,372	0,107
		Išklauso, ką kiti sako ar pasakoja	0,238	0,656	0,260
	<i>Paprastumas</i>	Nesipuikuoja (savo daiktais, išvaizda ar kt.)	0,365	0,319	0,038
Teisingumas	<i>Tiesumas</i>	Stengiasi sakyti tiesą (nemeluoti)	0,244	0,702	-0,239
		Prisipažįsta apsirikęs, suklydęs, ką nors darant	0,209	0,710	-0,011
	<i>Vengimas apgaulės</i>	Grąžina, ką buvo paėmęs (knygą, žaislą ar kt.)	0,095	0,526	0,408
Paiso žaidimo taisyklių (jų nepažeidžia)		0,689	0,294	0,107	

paprastumą (pasiūlant savo pagalbą). Tuo remiantis 5–7 metų vaikų dorinių vertybių raiškos empirinis modelis pateikiamas be šių penkių požymių.

Pirmasis faktorius sujungė empirinius požymius, išreiškiančius atsakomybės, draugiškumo, jautrumo, pagarbos, teisingumo apraiškas. Paaiškėjo, kad šio amžiaus vaikų elgesį rodo: žaidimo aplinkos susitvarkymas, kuris atskleidžia pareigingumą; pasakojimas apie save ir dovanojimas (savo darbelių ir kt.) – nuoširdumą; pastangos apsaugoti kitą ir gailėjimas, kai kitam nesiseka, – paslaugumą ir užuojautą; kito nuotaukų pastebėjimas – dėmesingumą ir nesipuikavimas – paprastumą; žaidimo taisyklių pašlymas – vengimą apgaulės. Pagal šio faktoriaus, taip pat pagal II ir III faktorių duomenis, paprastumo empirinis požymis nėra reikšmingas, todėl jis toliau nebuvo vertinamas.

Antrasis faktorius sujungė empirinius požymius, išreiškiančius kai kurias atsakomybės, draugiškumo, pagarbos, teisingumo apraiškas, vaiko elgesį kreipiančius kito asmens link. Pagal šį faktorių išsiskyrė tiesumas, pasireiškiantis vaiko prisipažinimu suklydus ir pastangas sakyti tiesą; dėmesingumas – išklausant, ką kiti sako; atvirumas – per dalijimąsi; pareigingumas – aplinkos daiktų saugojimą; vengimas apgaulės – grąžindamas, ką buvo paėmęs.

Trečiasis faktorius patvirtino tik vieną empirinį požymį kaip labai reikšmingą – augalų ir gyvūnų prižiūrėjimą, išreiškiantį rūpestingumą (pagal I ir II faktoriaus duomenis šis požymis nėra reikšmingas). Vadinas, nors I, II ir III faktorių teikiama informacija rodo kai kuriuos empirinių požymių svorio skirtumus, bet, remiantis visų trijų faktorių duomenimis, šioje lentelėje išskirti empiriniai požymiai yra

reikšmingi, išskyrus vieną minėtą empirinį požymį – vaiko paprastumą.

Dorinių vertybių raiškos ypatumai 5–7 metų vaikų elgesyje

Orientuojantis į auklėtojų atsakymus, kai kurie išskirti empiriniai požymiai 5–7 metų vaikų elgesyje, vertintame dažnumo ir savanoriškumo kriterijais, pasireiškia gana dažnai ir savo noru (3 lentelė).

Vertinant tyrimo duomenis *pagal dažnumo kriterijų*, paaiškėjo, kad daugiau nei pusė (nuo 64,2 iki 60,8 proc.) tirtų vaikų dažnai grąžina, ką buvo paėmę; stengiasi sakyti tiesą, dalijasi daiktais ir žaislais; šiek tiek mažiau jų (nuo 57 iki 54,7 proc.) – saugo aplinkos daiktus, pasakoja apie save, išklauso, ką kiti sako; apie pusę (nuo 51,2 iki 51,1 proc.) – paiso žaidimo taisyklių, pastebi kito nuotaikas. Tai rodo, kad šių vaikų elgesyje dažniau pasireiškia vengimo apgaulės, tiesumo ir atvirumo; šiek tiek rečiau – pareigingumo, nuoširdumo ir dėmesingumo pradmenys. Kartu duomenys atskleidė, kad mažiau nei pusė (nuo 49,6 iki 45,5 proc.) vaikų dažnai stengiasi saugoti kitus nuo pavojų, susitvarkyti žaidimo aplinką, gaili, kai kitam nesiseka. Šiek tiek daugiau nei trečdalis jų (41,3 proc.) dovanuoja savo darbelius. Taigi šių vaikų elgesiu taip pat gana dažnai būdingas paslaugumas ir užuojauta, iš dalies – nuoširdumas. Taip pat rasta, kad apie trečdalį tirtų vaikų (37,6 proc.) dažnai prisipažįsta suklydę, apie ketvirtadalį (27,7 proc.) – linkę prižiūrėti augalus ir gyvūnus. Tai rodo, kad šių vaikų elgesyje nėra įsitvirtinę kai kurie tiesumo ir rūpestingumo požymiai.

Verta atkreipti dėmesį į duomenis, rodančius *retesnę šių požymių raišką*. Paaiš-

3 lentelė. 5–7 metų vaikų dorinio elgesio dažnumo ir savanoriškumo raiška (sk., proc.)

Raiškos dažnumas				Dorinių vertybių empiriniai požymiai	Raiškos savanoriškumas			
Dažnai	Retkarčiais	Labai retai	Nepastebėta		Savonuru	Parpašius	Priežiūrint	Nepastebėta
48,5	36,0	11,6	3,9	Susitvarko žaidimo aplinką	35,1	48,6	12,6	3,6
57,0	32,4	6,3	4,2	Saugo šios aplinkos daiktus (nelaužo ar kt.)	55,1	35,2	9,3	0,4
27,7	35,9	11,9	24,5	Prižiūri augalus ar / ir gyvūnus	27,3	45,1	8,8	18,8
60,8	28,5	8,4	2,3	Dalijasi (daiktais, žaislais, piešiniais ar kt.)	60,3	29,9	7,0	2,9
54,9	31,5	10,6	3,0	Pasakoja apie save (kuo domisi, ką mėgsta)	58,0	33,8	5,6	2,6
41,3	32,4	12,9	13,4	Dovanoja (savo darytus darbelius ar radinius)	45,6	35,1	10,9	8,4
49,6	32,4	10,6	7,5	Stengiasi apsaugoti kitus (pranešti apie pavojų)	53,6	25,1	11,6	9,7
45,5	37,6	10,4	6,5	Gaili, kai kitam nesiseka (guodžia, ramina)	48,1	37,3	6,9	7,7
51,1	31,7	11,8	5,3	Pastebi kito nuotaikas (baime, džiaugsmą)	54,5	31,0	9,2	5,3
54,7	34,0	9,6	1,6	Išklauso, ką kiti sako ar pasakoja	47,8	39,0	8,8	4,4
62,4	30,7	5,2	1,6	Stengiasi sakyti tiesą (nemeluoti)	53,7	31,2	10,3	4,8
37,6	39,5	17,7	5,2	Prisipažįsta apsirikęs, suklydęs, ką nors darant	34,7	42,7	16,4	6,2
64,2	24,9	5,7	5,2	Grąžina, ką buvo paėmęs (knygą, žaislą ar kt.)	55,6	34,4	7,4	2,6
51,2	34,5	11,4	2,8	Paiso žaidimo taisyklių (jų nepažeidžia)	44,9	37,8	13,0	4,4

kėjo, kad daugiau kaip trečdalis vaikų (nuo 39,5 iki 35,9 proc.) retkarčiais prisipažįsta suklydę; gailisi, kai kitam nesiseka; susitvarko žaidimo aplinką; prižiūri augalus ir gyvūnus; apie trečdalį (nuo 34,5 iki 30,7 proc.) – paiso žaidimo taisyklių; išklauso, ką kiti sako; saugo aplinkos daiktus; dovanoja savo darbelius; stengiasi apsaugoti kitus; pastebi kito nuotaikas; pasakoja apie save; stengiasi sakyti tiesą; apie ketvirtadalį (nuo 28,5 iki 24,9 proc.) – dalijasi ir grąžina, ką buvo paėmęs. Taip pat buvo vaikų (nuo 17,7 iki 10,4 proc.), kurių elgesyje dorinės vertybės labai retai pasireiškia. Tai pasakytina apie tiesu-

mą (prisipažinimą suklydus), nuoširdumą (dovanojimą, pasakojimą apie save), rūpestingumą (augalų ir gyvūnų priežiūrą), dėmesingumą (kito nuotaikų pastebėjimą), pareigingumą (žaidimo aplinkos susitvarkymą), vengimą apgaulės (žaidimo taisyklių paisymą), paslaugumą (stengimąsi apsaugoti kitus), užuojautą (gailestį, kai kitam nesiseka). Antra vertus, auklėtojų atsakymai rodo, kad kai kurių vaikų elgesyje dorinės vertybės nebuvo pastebėtos: daugiausia tai liečia rūpestingumą – augalų ar gyvūnų priežiūrą (tokių vaikų buvo 24,5 proc.) ir nuoširdumą – savo darbelių ar radinių dovanojimą (13,4 proc.).

Vertinant duomenis *pagal savanoriškumo kriterijų*, taip pat paaiškėjo, kad daugiau nei pusė (60,3 proc.) tirtų vaikų *savo noru* dalijasi; šiek tiek mažiau jų (nuo 58,0 iki 55,1 proc.) – pasakoja apie save, gražina, ką buvo paėmę, saugo aplinkos daiktus; apie pusę (nuo 54,5 iki 53,6 proc.) – pastebi kito nuotaikas, stengiasi sakyti tiesą, apsaugoti kitus. Tai rodo, kad šie vaikai jau gali savanoriškai pasielgti, t. y. išreikšti savo atvirumą, nuoširdumą, vengimą apgaulės, pareigingumą; šiek tiek mažiau jų – dėmesingumą, tiesumą, paslaugumą. Kartu duomenys atskleidė, kad mažiau nei pusė (nuo 48,1 iki 44,9 proc.) vaikų *savo noru* gaili, kai kitam nesiseka, išklauso, ką kiti sako, dovanoja savo darbelius, paiso žaidimo taisyklių. Taigi esama šiek tiek mažiau vaikų, kurie patys, be auklėtojų prašymo ar skatinimo, užjaučia, parodo dėmesį, nuoširdumą, stengiasi sakyti tiesą. Taip pat rasta, kad apie trečdalį vaikų (nuo 35,1 iki 34,7 proc.) susitvarko žaidimo aplinką, prisipažįsta suklydę, apie ketvirtadalį (27,3 proc.) – prižiūri augalus ir gyvūnus.

Verta atkreipti dėmesį į duomenis, rodančius kai kurių veiksmų atlikimą *auklėtojo prašymu*: mažiau nei pusė tiriamųjų (nuo 48,6 iki 42,7 proc.) tuomet susitvarko žaidimo aplinką, prižiūri augalus ir gyvūnus, prisipažįsta suklydę; daugiau kaip trečdalis (nuo 39,0 iki 35,1 proc.) išklauso, ką kiti sako, paiso žaidimo taisyklių, gaili, kai kitam nesiseka, saugo aplinkos daiktus, dovanoja savo darbelius; apie trečdalį (nuo 34,4 iki 31,0 proc.) – gražina, ką buvo paėmę, pasakoja apie save, stengiasi sakyti tiesą, pastebi kito nuotaikas; apie ketvirtadalį (nuo 29,9 iki 25,1 proc.) – dalijasi ir stengiasi apsaugoti kitus. Vadinausi, nemažai tirtų vaikų elgesys priklauso

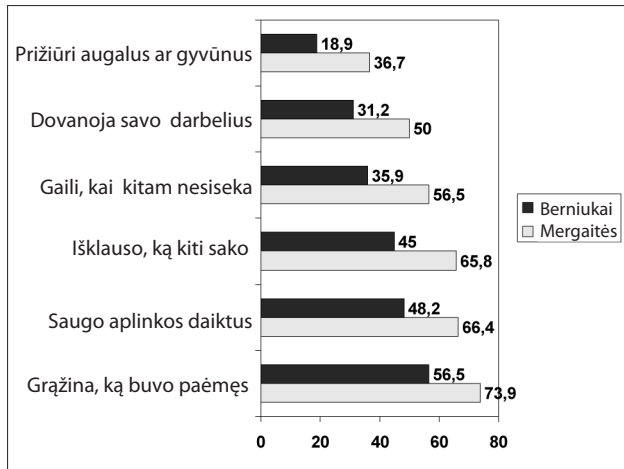
nuo auklėtojo iniciatyvos – paprašymo. Kita vertus, kai kurių vaikų elgesys (nuo 16,4 iki 10,3 proc.) priklauso nuo *auklėtojo priežiūros*: prisipažįsta suklydę, stengiasi sakyti tiesą, paiso žaidimo taisyklių, susitvarko žaidimo aplinką, stengiasi apsaugoti kitus, dovanoti.

Taigi akivaizdu, kad 5–7 metų vaikų elgesys, vertintas pagal pasireiškimo dažnumą ir savanoriškumą, gana glaudžiai susijęs, išskyrus kai kuriuos užfiksuotų skirtumų niuansus. Vienas iš jų tas, kad nors nemažai tirtų vaikų (nuo 64, 2 iki 48,5 proc.) dažnai gražina, ką buvo paėmę, stengiasi sakyti tiesą, išklauso, ką kiti sako, susitvarko žaidimo aplinką, paiso žaidimo taisyklių, bet savo iniciatyva tą padaryti jiems pavyksta rečiau (nuo 55,6 iki 35,1 proc.). Kitas skirtumų niuansas rodo šiek tiek labiau išryškėjusią elgesio savanoriškumo nei dažnumo tendenciją. Šitai leidžia manyti, kad nemažai 5–7 m. vaikų linkę noriai atlikti kai kuriuos veiksmus, įkūnijančius dorines vertybes – pasakoti apie save, pasakyti kitam apie gresiantį pavojų, paguosti, kai kitam nesiseka, ką nors jam dovanoti, pastebėti kito nuotaikas ir pan., nei iš tiesų realiai gali taip pasielgti. Žodžiu, iškyla klausimas, ar ugdymo realybėje skiriama pakankamai dėmesio šių vaiko poelgiams pripažinti, palaikyti. Siekiant patikslinti šią prielaidą, bus lyginami auklėtojų ir tėvų tyrimo duomenys apie tirtų vaikų elgesio dažnumą ir savanoriškumą.

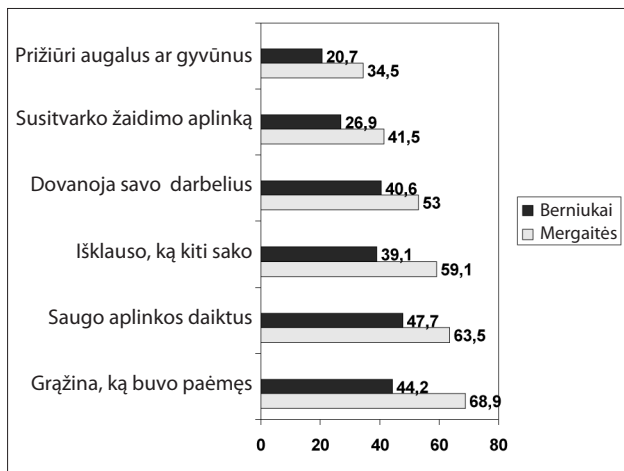
Elgesio priklausomybė nuo vaiko lyties

Remiantis tyrimu paaiškėjo, kad 5–7 metų vaikų elgesio ypatumai priklauso nuo vaiko lyties (1 pav. ir 2 pav.).

1 pav. 5–7 metų vaikų elgesio dažnumo priklausomybė nuo vaiko lyties (proc.)

2 pav. 5–7 metų vaikų elgesio savanoriškumo priklausomybė nuo vaiko lyties (proc.)

Palyginus berniukų ir mergaičių elgesio dažnumą, pasirodė, kad daugiau negu penktadalis tirtų mergaičių nei berniukų dažniau išklauso, ką kiti sako ($\chi^2 = 23,826$, $p < 0,000$); gaili, kai kitam nesiseka ($\chi^2 = 22,852$, $p < 0,000$); mažiau negu penktadalis – dažniau dovanoja savo darbelius ($\chi^2 = 25,377$, $p < 0,000$), saugo

aplinkos daiktus ($\chi^2 = 18,506$, $p < 0,000$), prižiūri augalus ar gyvūnus ($\chi^2 = 20,554$, $p < 0,000$), grąžina tai, ką buvo paėmusios ($\chi^2 = 19,769$, $p < 0,000$). Kaip matyti, visi šie išvardyti elgesio požymiai tarp berniukų rečiau pasireiškia. Tai leidžia teigti, kad 5–7 m. mergaitėms būdingesnis elgesys, kuris susijęs su dėmesingumu, užuojautos,

nuoširdumo, pareigingumo, rūpestingumu, vengimo apgaulės raiška elgesiu.

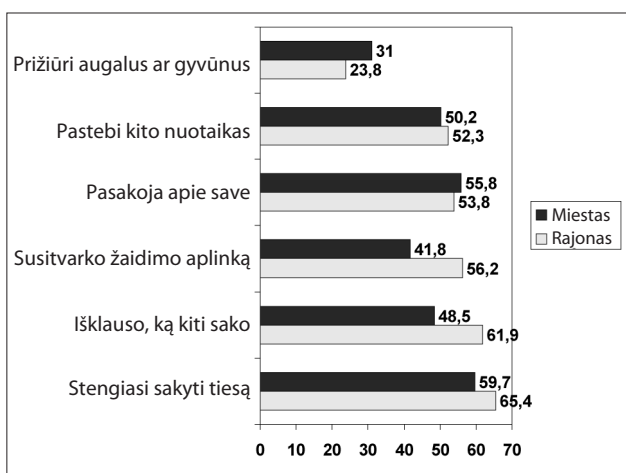
Palyginus berniukų ir mergaičių elgesio savanoriškumą, pasirodo, kad taip pat *daugiau negu penktadalis tirtų mergaičių* nei berniukų linkę savo noru grąžinti, ką buvo paėmę ($\chi^2 = 34,415$, $p < 0,000$); išklaudyti, ką kiti sako ($\chi^2 = 21,692$, $p < 0,000$); mažiau negu penktadalis – savo noru saugoti aplinkos daiktus ($\chi^2 = 14,803$, $p < 0,002$), susitvarkyti žaidimo aplinką ($\chi^2 = 14,293$, $p < 0,003$), prižiūrėti augalus ar gyvūnus ($\chi^2 = 12,764$, $p < 0,005$), dovanoti savo darbelius ($\chi^2 = 15,223$, $p < 0,002$). Taigi ne berniukų, o mergaičių elgesyje dažniau ir savo noru pasireiškia vengimas apgaulės, pareigingumas ir rūpestingumas, dėmesingumas ir nuoširdumas, jautrumas. Remiantis E. Maccoby nuomone, ikimokykliniame amžiuje vyrauja lytį atitinkančio elgesio du modeliai: berniukų – ribojantis ir varžantis stilius, mergaičių – bendrauti padedantis stilius (rem. Bee ir Boyd, 2010), kurių iš dalies rodo ir mūsų duomenys.

H. Bee ir D. Boyd priduria, kad berniukams būdingas elgesys yra ne tik kultūrinio modeliavimo ir pastiprinimo padarinys, bet ir kompleksinio tapatybės vystymosi proceso dalis. Taigi ugdymo procese būtina atsižvelgti į berniukų ir mergaičių raidos skirtumus.

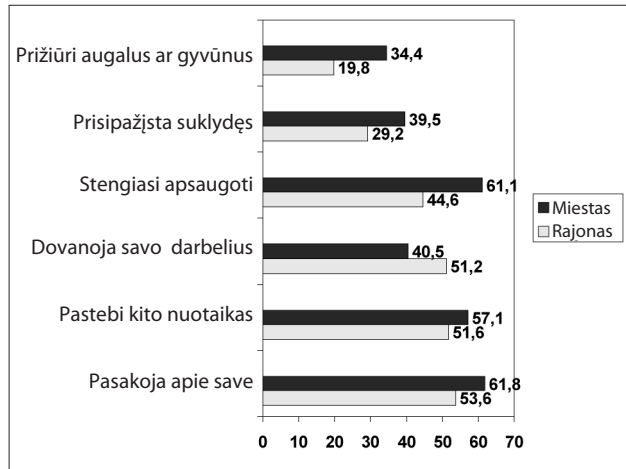
Elgesio priklausomybė nuo vaiko gyvenamosios vietos

Taip pat domėtasi, ar elgesys, grindžiamas vertybėmis, priklauso nuo vaiko gyvenamosios vietos (3 pav. ir 4 pav.).

Palyginus miesto vaikus ir rajono vaikus pagal dorinio elgesio dažnumą, miesto vaikai šiek tiek dažniau negu rajono vaikai prižiūri augalus ar gyvūnus ($\chi^2 = 14,802$, $p < 0,002$); pasakoja apie save ($\chi^2 = 7,872$, $p < 0,049$). Kita vertus, nustatyta, kad *rajonų vaikai* dažniau negu miesto vaikai linkę susitvarkyti žaidimo aplinką ($\chi^2 = 13,470$, $p < 0,004$); išklaudyti, ką kiti sako ($\chi^2 = 10,250$, $p < 0,017$); sakyti tiesą ($\chi^2 = 7,929$, $p < 0,048$); pastebėti kito nuotaikas ($\chi^2 = 15,264$, $p < 0,002$). Taigi šie

3 pav. 5–7 metų vaikų dorinio elgesio dažnumo priklausomybė nuo vaiko gyvenamosios vietos (proc.)

4 pav. 5–7 metų vaikų dorinio elgesio savanoriškumo priklausomybė nuo vaiko gyvenamosios vietos (proc.)

duomenys leidžia manyti, kad miesto vaikai elgiasi rūpestingiau ir nuoširdžiau, o rajono vaikai – pareigingiau, dėmesingiau, tiesiau.

Palyginus miesto vaikus ir rajono vaikus pagal dorinio elgesio savanoriškumą, paaiškėjo, kad rajono vaikai labiau linkę savo noru dovanoti savus darbelius ($\chi^2 = 10,369$, $p < 0,016$), o miesto vaikai – (daugiau negu dešimtadalis) apsaugoti kitus nuo gresiančio pavojaus ($\chi^2 = 22,902$, $p < 0,000$), prižiūrėti augalus ar gyvūnus ($\chi^2 = 17,437$, $p < 0,001$), prisipažinti suklydus ($\chi^2 = 9,714$, $p < 0,021$) ir (mažiau negu dešimtadalis) pasakoti apie save ($\chi^2 = 10,476$, $p < 0,015$), pastebėti kito nuotaiкас ($\chi^2 = 12,324$, $p < 0,006$). Taigi pagal šį kriterijų miesto vaikų elgesyje labiau pasireiškia nuoširdumas ir rūpestingumas, rajono vaikų elgesyje – tiesumas, pareigingumas ir ypač dėmesingumas.

Išvados

Remiantis faktorių analizės duomenimis, į 5–7 m. vaikų dorinių vertybių raiškos teorinį ir empirinį modelį buvo įtrauktos šios

vertybės: pareigingumas (žaidimo aplinkos susitvarkymas ir šios aplinkos daiktų saugojimas); rūpestingumas (augalų ar ir gyvūnų priežiūra); atvirumas (dalijimasis daiktais, žaislais ir kt.); nuoširdumas (pasakojimas apie save ir dovanojimas savo darytų darbų, radinių); paslaugumas (pastangos apsaugoti kitus pranešant apie pavojų); užuojauta (gailėstis, kai kitam nesiseka); dėmesingumas (kito nuotaiкас pastebėjimas ir išklausymas, ką kiti sako ar pasakoja); paprastumas (nesipuikavimas savo daiktais, išvaizda) ir tiesumas (pastangos nemeluoti, sakyti tiesą).

Remiantis elgesio raiškos dažnumo kriterijumi, 5–7 m. vaikų elgesyje dažniau pasireiškia vengimo apgaulės, tiesumo, atvirumo, pareigingumo, nuoširdumo, dėmesingumo pradmenys. Mergaičių elgesyje dažniau nei berniukų – ne tik pareigingumas, dėmesingumas, nuoširdumas, bet ir rūpestingumas, užuojauta. Miesto vaikai yra šiek tiek rūpestingesni ir nuoširdesni, o rajono vaikai – pareingesni, dėmesingesni, tiesesni.

5–7 m. vaikų elgesys pagal dažnumo ir savanoriškumo kriterijus susijęs, išskyrus kai kuriuos neryškius skirtumus. Nors nemažai šio amžiaus vaikų dažnai stengiasi išvengti apgaulės, sakyti tiesą, būti dėmesingi, bet taip pasielgti savo iniciatyva, be kitų įsiterpimo, dar ne visada pavyksta. Ta-

čiau kartu savanoriško elgesio duomenys parodė, kad ir šio amžiaus vaikai linkę noriai atlikti veiksmus, įkūnijančius nuoširdumo, dėmesingumo, užuojautos, paslaugumo vertybes. Be to, mergaičių elgesyje pastebimi šiek tiek ryškesni savanoriško elgesio pradmenys nei berniukų.

LITERATŪRA

Abramavičienė, I. (1996). *Dainuojamosios tautosakos poveikis vaiko doriniam ugdymui*. Pradinis ugdymas: retrospektyva ir perspektyva. Mokslinės praktinės konferencijos medžiaga. Šiauliai: ŠPI.

Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.

Aramavičiūtė, V. (2009). Globalizacijos iššūkiai vertybinių nuostatų kaitai. *Lietuvos švietimo politikos transformacijos*. Vilnius: VU leidykla, p. 189–209.

Bakutyte, R. (2001). *Pradinių klasių mokinių humaniškumo ugdymas*. Šiauliai: ŠU leidykla.

Bakūnaitė, J. (1998). *Auginu gyvybės medį – humanistinio vaikų ugdymo programa*. Mokytojas – kūrėjas, 6 numeris. Vilnius: Eugrimas.

Bee, H.; Boyd, D. (2010). *Augantis vaikas*. MA, Boston: Allyn and Bacon.

Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis ugdymas. (2003). Vilnius: LR ŠMM. Švietimo aprūpinimo centras.

Bortkevičienė, R. (2002). Vaikų ir pedagogų kalbinio bendravimo ypatumai reformuotame darželyje. *Pedagogika*, t. 58. Vilnius: VPU, p. 66–69.

Bražienė, N.; Songailienė, R. (2011). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ir socializacijos ugdymas pedagoginės meno terapijos metodais: kokybinis tyrimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, t. 2. p. 63–72.

Brėdikytė, M. (2000). *Vaidybinis dialogas su lėlėmis (VDL) – vaikų verbalinės kūrybos aktyvinimo metodas*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.

Bryant, T.; Schiller P. (2004). *Vertybių knyga*. Kaunas: Šviesa.

Butvilas, T. (2008). *Šeimoje netektį patyrusių vaikų socializacija*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Dahlberg, G.; Moss, P. (2005). *Ethics and politics in early childhood education*. London and New York: Routledge Falmer.

Dodge, E. P.; Grimm, D.; Rice, C. (2010). *Kimochis – feel guide*. http://www.kimochis.com/curriculum_excerpt.html [žiūrėta 2014 06 08].

Dunn, J.; Layard, R. (2009). *A good childhood. Searching for values in a competitive age*. England: Penguin books.

Dzenuškaitė, S. (1984). *Paauglių dorovinio idealo bruožai*. Kaunas: Šviesa.

Froebel, F. (1901). *The education of man*. New York: D. Appleton and company.

Gaučaitė, R. (2004). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas choreografija darželyje*. Daktaro disertacija. Šiauliai: ŠU.

Glebuviene, V. (2002). *Mokyklinė sambranda: fizinio ir intelektualinio vaiko brandumo tėkmės ir sūkuriai*. LR ŠMM, Priešmokyklinis ugdymas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, p. 27–33.

Gražienė, V. (2002). Priešmokyklinio ugdymo pakopa ir pedagogų kompetencijų plėtra. *Pedagogika*, t. 60. Vilnius: VPU, p. 118–121.

Halder, A. (2002). *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Alma littera.

Ikimokyklinio ugdymo gairės (eksperimentinė programa pedagogams ir tėvams). (1991). Vilnius: LR KŠM. Leidybos centras.

Jonilienė, M. (2000). *Eksperimentinė vaikų dorinio ugdymo etnomuzika programa*. Vilnius: VPU.

Jonilienė, M. (2007). *Ketverių–šešerių metų vaikų dorinis ugdymas etnomuzika*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.

Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.

Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.

Katalikų bažnyčios katekizmas. (1996). Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla.

Katinienė, A. (1994). *Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.

- Kazragytė, V. (2000). *Priešmokyklinio amžiaus vaikų vadybos gebėjimų ugdymas*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.
- Kličiūtė, G. (2008). *Vaikų sveikatos ir sveikos gyvenamosios įgūdžių ugdymo programa*. Vilnius.
- Kuzmickas, B. (2013). *Vertybės kultūrų kontekstuose*. Vilnius: MRU.
- Lamauskas, V.; Palionienė, A. (2008). Ikimokyklinės ugdymo įstaigos gamtinės aplinkos svarba vaikų pažinimo kompetencijos plėtotei. *Gamtamokslinis ugdymas*, t. 2, p. 15–29.
- Lietuvos švietimo koncepcija*. (1992). Vilnius: LR KŠM. Leidybos centras.
- Martišauskienė, E. (2004). *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškiny*s. Vilnius: VPU leidykla.
- Matlašaitienė, R. (1992). *Vaikų (3–10–11 m.) ugdymo daile turinys*. Daktaro disertacija. Vilnius: VU.
- Mazolevskienė, A. (2006). *Priešmokyklinio amžiaus dvikalbių vaikų lietuvių kalbos gebėjimų ugdymas*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.
- Milts, A. (2001). *Kas yra etika?* Vilnius: Lietuvos etninės kultūros draugija – Ethos.
- Monkevičienė, O. (2008). *Reformuojamo ikimokyklinio ugdymo(si) turinio įgyvendinimo technologijos ir pedagogų rengimas*. Habilitacijos darbas. Vilnius: VPU leidykla.
- Monkevičienė, O. (1995). *Vėrinėlis, knyga auklėtojais. I–II dalis*. Vilnius: Leidybos centras.
- Montessori, M. (1912). *The Montessori method*. New York: A. F. Stokes company.
- Sakalauskienė, V. (2005). *Priešmokyklinio ugdymo pedagogų parengtumo vadybinei veiklai ypatumai. Švietimo vadyba reformos erdvėje*. Jaunųjų mokslininkų darbai, t. 2. Vilnius: VPU leidykla, p. 150–171.
- Stankevičienė, K. (2001). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas tautodaile*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.
- Šečkuvienė, H. (2001). *Priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikinių gebėjimų ugdymas muzikos mokykloje*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.
- Šmitienė, G. (1999). *Saviraiškos vaidmuo ugdant 6–8 metų vaikų dorovinį elgesį*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.
- Šteineris, R. (2000). *Žmogiškosios esybės vystymasis*. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centras.
- The IB primary years programme*. http://www.ibo.org/communications/publications/documents/ibpyp_brochure_eng.pdf [žiūrėta 2014 06 08].
- Tijūnėlienė, O. (2009). *Žmogaus pašaukimas – tapti žmogumi*. Mokslo darbai. Klaipėda: KU leidykla.
- Vilkelienė, A. (2000). *Integruotas muzikinis ugdymas neįgaliųjų vaikų socializacijos procese*. Daktaro disertacija. Vilnius: VPU.
- Zokienė, R. V.; Žygaitienė, B. (2010). Mokinių dorovinės vertybės ir jų ugdymo galimybės: technologijų mokytojų požiūris. *Pedagogika*, t. 98. Vilnius: VPU, p. 39.
- Žemaitis, V. (2005). *Etikos žodynas*. Vilnius: Rosma.
- Žigaitė, E. (2012). *3–4 metų vaikų sąžinė: raiška ir ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje*. Magistro darbas. Vilnius: VU.
- Wikipedia, *IB primary years programme*. http://en.wikipedia.org/wiki/IB_Primary_Years_Programme [žiūrėta 2014 06 08].
- Wikipedia, *Reggio Emilia approach*. http://en.wikipedia.org/wiki/Reggio_Emiliana_approach [žiūrėta 2014 06 08].
- Wojtyła, K. (1994). *Meilė ir atsakomybė*. Vilnius: Alka.
- Дайлидене, И. П. (1972). *Развитие активного словаря детей второго года жизни и формирование его с помощью картинок*. Вильнюс: Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса.
- Лебедева, Д. Л. (2000). Арттерапия в педагогике. *Педагогика*, № 9, с. 27–34.
- Литвинене, Ю. (1985). *Общение в неполной семье как фактор нравственного развития детей дошкольного возраста*. Вильнюс: Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса.
- Мондейкене, Л. Ц. (1987). *Формирование единства нравственных знаний и поведения у старших дошкольников в детском саду*. Вильнюс: Вильнюсский государственный университет им. В. Капсукаса.
- Рузгене, А. А. (1971). *Развитие инициативной речи у детей третьего года жизни*. Москва: НИИ дошкольного воспитания АПН СССР.
- Суrowa, В. И. (2008). Моральное сознание детей и его исследования в психологии. *Психологическая наука и образование*, т. 5, с. 47–56.

EXPRESSION OF MORAL VALUES IN THE BEHAVIOUR OF 5–7-YEAR OLD CHILDREN

Placida Jasiūnaitė

S u m m a r y

This publication aims to present a theoretical and empirical model of the expression of moral values in 5–7-year-old children as the base for their empirical study; to describe elements of the expression of moral values in children of such age in terms of behaviour frequency and self-sufficiency; to compare the behaviour of the children by gender and the place of residence.

Based on the data of factor analysis, the following values were included into the theoretical and empirical model of the expression of moral values in 5–7-year-old children: dutifulness (clearing-up of the playing area and protection of things belonging to this environment); carefulness (taking care about plants and / or animals); openness (sharing things, toys, etc.); sincerity (telling about himself / herself and giving as a gift self-handmade items, findings); helpfulness (attempts to protect others informing about a danger); sympathy (compassion when it is going wrong); attentiveness (noticing the mood of other persons and listening to what others say); simplicity (avoiding the ostentation of things or appearance) and honesty (attempts to avoid lying, to say truth).

Based on the criterion of the behaviour expression frequency, the elements of avoiding

fraud, of honesty, openness, dutifulness, sincerity and attentiveness were reported more often in the behaviour of 5–7-year-old children. Dutifulness, attentiveness, sincerity as well as carefulness and sympathy were noticed more frequently in the behaviour of girls as compared with boys. Children living in cities were more mindful and sincere, and children from rural areas were more dutiful, attentive, and honest.

The behaviour of 5–7-year-old children was interrelated and based on the frequency and self-sufficiency criteria, except some insignificant differences. Although many of children in this age group strived to avoid a fraud, made attempts to tell the truth, be attentive on their own initiative without the intervening of others, not all attempts were successful. However, data of the self-sufficient behaviour demonstrated at the same time that children of this age tended readily to perform activities incarnating the values of sincerity, attentiveness, sympathy, and helpfulness. Also, elements of self-sufficient behaviour were more distinct in the behaviour of girls rather than of boys.

Key words: pre-school age, moral values, frequency of moral behaviour and self-sufficiency.

Iteikta 2014 06 20

Priimta 2014 07 08